

RENESANS - XV i XVI w.

Wiek XV i XVI to okres, w którym zaczął się rozkwit dworskiej sztuki baletowej. Na terenie Włoch nastąpił rozwój humanizmu, ponowne odkrycie dzieł kultury antycznej, zainteresowanie człowiekiem i uznanie piękna jego ciała również w tanecznym ruchu. Przyczyniło się to do podniesienia poziomu techniki tanecznej i pierwszych prób tworzenia kompozycji tanecznych.

Zainteresowano się teorią tańca, a pierwsze prace pochodzą z końca XIV i XV w. i były to rękopisy Domenico da Ferrara, Guglielmo Ebreo i Antonio Cornazano.

Zwrot do kultury starożytnej (Grecja, Rzym) znalazł odbicie w tematyce widowisk tanecznych, gdzie często odwoływano się do mitologii greckiej i przedstawianych tam wątków miłosnych.

Królowie, księżęta, biskupi w celu pokazania swej zamożności uświetniali różnego rodzaju uroczystości urządzając bogate widowiska gdzie wyszukana oprawa zewnętrzna, bogate kostiumy i dekoracje, monumentalne formy widowisk oraz efekty techniczne miały olśnić zaproszonych gości. Powstawały wtedy tzw. „dwory artystyczne” i mecenat prywatny.

Kostium sceniczny rozwijał się równolegle do ewolucji form tanecznych.

We Włoszech głównym ośrodkiem kultury była Florencja rządzona przez ród Medyceuszy.

Początkowo na wzór średniowiecznych misterii i moralitetów organizowano tzw. **tronfi** (triumfy), czyli widowiska na ruchomych platformach ze wstawkami muzycznymi tanecznymi i wokalnymi. Miały one charakter religijny, a potem stopniowo coraz bardziej świecki.

1

2

Wawrzyniec Wspaniały zapoczątkował świeckie wiosenne korowody nawiązujące do zabaw ludowych, które przerodziły się w maskarady karnawałowe (pochody na ulicach) w formie defilad wozów na kołach ze przedstawieniami scen. Uczestnicy tych maskarad występowali **w rybackich lub pasterskich strojach i fantastycznych maskach** grając, tańcząc i śpiewając. Pochody przerywane były wstawkami tanecznymi (intermedia taneczne) symbolizującymi jakieś zdarzenie (najczęściej z mitologii greckiej) odgrywane za pomocą pantomimy. Były to luźne sceny bez wspólnego wątku treściowego.

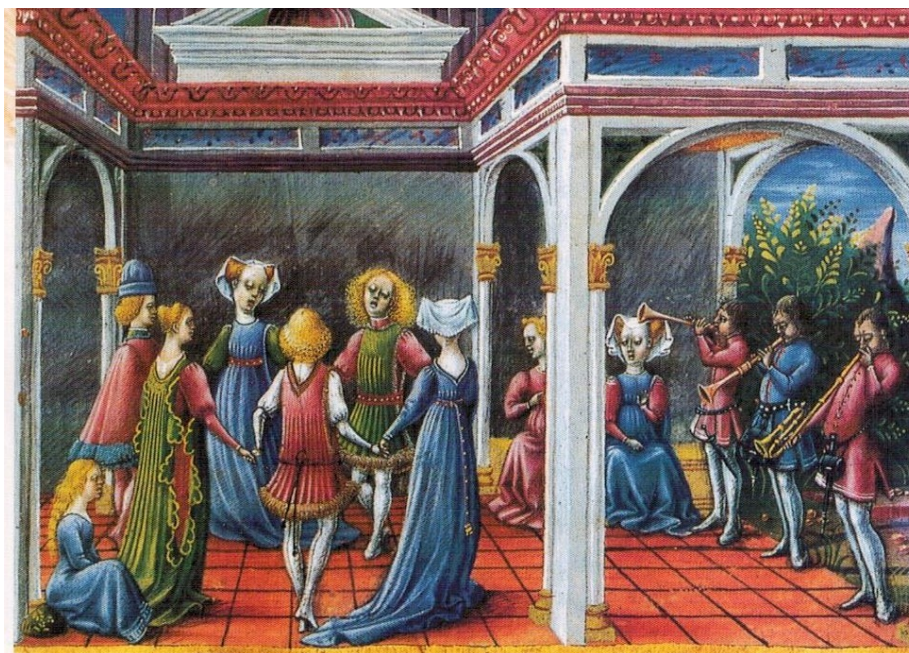
3

4

W drugiej połowie XV w. intermedia taneczne zaczęto wykorzystywać w teatrze, gdzie przedstawiały mityczne alegorie, ale nie były związane z treścią sztuki. Składały się z tańców figurowych, grup oraz scen pantomimicznych. Tańczono **wojenne tańce w rzymskich strojach**, przechodziły defilady **Maurów z pochodniami (stroje arabskie)**, tańczono **brandi figurowe** – czyli korowody ze śpiewem i grą towarzyską i określonym tematem. Intermedia były często opracowywane przez wybitnych artystów oraz wzbogacane niezwykle efektami technicznymi (m.in. autorstwa Leonarda da Vinci) i wspaniałymi kostiumami i stanowiły główną atrakcję sztuki. Przyczyniły się one do rozwoju techniki tanecznej oraz tworzenia grup zawodowych aktorów i tancerzy.

5

Możnowładcy intermediami tanecznymi uświetniali uczyty i zabawy. Widzowie siedzieli przy stołach na estradzie i z podwyższenia oglądali widowisko. Miało ono formę pochodu zamaskowanych postaci alegorycznych i mitologicznych **w kostiumach inspirowanych starożytną Grecją i Rzymem** w otoczeniu służby z pochodniami i muzyków. Postacie (np. Jazon, Argonauci, Merkury, Orfeusz, Kleopatra, Medea, gracje, amorki) pieśniami i wierszem sławiły gości i wykonywały krótkie sceny taneczne. W tym czasie pojawili się na dworach zawodowi nauczyciele tańca będący twórcami układów tanecznych i często również treści intermediiów tanecznych (Pompeo Diobono, Virgilio Bracesco, Francesco Giera).

Ważny wkład w rozwój widowisk tanecznych w Renesansie miała commedia dell'arte wywodząca się z ludowych przedstawień i mająca formę improwizacji zbiorowej. Aktorzy zawodowi sami tworzyli scenariusz tańcząc, śpiewając i wykonując akrobacje. Występowali typowi bohaterowie o ustalonym charakterze i mający ściśle określony styl taneczny takie jak Arlekin, Kolombina, Pantalón, Poliszynel, Kapitan, Doktor. Tu kostiumy podkreślały charakter postaci. Jeden aktor specjalizował się całe życie w graniu danej postaci.

6 7

8

9

10

11
12

13

14

15

We Francji głównym ośrodkiem kultury był dwór królewski w Paryżu. Tu również dla uświetnienia różnych uroczystości organizowano teatralizowane pochody. Występowały postacie mitologiczne i alegoryczne, wyobrażające np. części świata, kraje, żywioły, bajkowe potwory, wady i zalety ludzkie. Postacie te przemieszczały się na wozach razem ze śpiewakami, muzykami i tancerzami.

Ale balet dworski powstał we Francji za sprawą Katarzyny Medycejskiej, córki Wawrzyńca Wspaniałego, a od 1547 r. żony króla Francji Henryka II. Na swój dwór sprowadziła włoskich aktorów, muzyków i nauczycieli tańca (Pompeo Diobono), a przygotowywane przez nich tańce figurowe otrzymały francuską nazwę **ballets**.

Pierwsze przedstawienie baletowe pt. "Cyrce – Balet Komiczny Królowej" zostało zaprezentowane w 1581 r. choć zawierało również elementy śpiewu, deklamacji, arie solowe i chóralne.

16

Również do Anglii dotarły z Włoch wpływy Renesansu. Odbywały się wspaniałe pochody maskaradowe (pageants) w postaci wozów wiozących tancerzy przebranych za postacie alegoryczne i mitologiczne. W XVI w. stają się jakby pierwszą sceną baletową z nieruchomymi dekoracjami i bardzo dekoracyjnymi kostiumami. Wtedy też pojawił się ulubiony taniec renesansowy **moreska** pochodzenia mauretańskiego. Początkowo tańczono ją w kościołach w Hiszpanii jako pamiątkę po walkach chrześcijan z Maurami, w Anglii skrzyżowała się z lokalnymi tańcami ludowymi. Wykonywano ją w kostiumach nawiązujących do stroju mauretańskiego, z brzękadłami na nogach i z uczernionymi twarzami przez 6 tancerzy (tylko mężczyzn) z towarzyszeniem chłopca przebranego za dziewczynę, błazna, i tancerza w stroju drewnianego konika (podobny do naszego Lajkonika). Do dzisiaj przetrwała w Anglii jako morris dance i jest głównym narodowym tańcem Anglików.

17

18

Pierwszy znany traktat o tańcu napisał w końcu XIV w. **Domenico da Ferrara** zwany również Cavaliere Piacentino pt. „De arte saltandi et choreas ducendi”. Rękopis ten znajduje się w Bibliotheque Nationale w Paryżu. Dzieli się na trzy części praktyczną, teoretyczną i dodatku muzycznego. Autor akcentuje rolę muzyki, prawidłowego wykonania kroków i układów w koordynacji z muzyką oraz opisuje 8 pas głównych (naturalnych) i 3 dodatkowe.

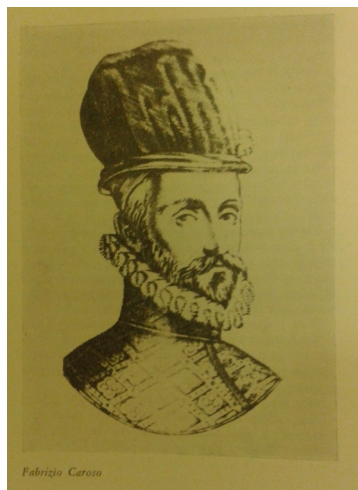
W tej bibliotece znajdują się również dwa traktaty o tym samym tytule „De pratica seu arte tripudii” napisane prawdopodobnie przez jednego autora - **Guglielmo Ebreo da Pesaro**. Opisał on wiele tańców, wprowadził nowe pas, komponował moreski o żywej treści, a tancerzom doradzał elegancję, lekkość, słodych i poczucie miary w każdym ruchu.

W XV w. we Włoszech działał choreograf **Antonio Cornazano**, dobrze wykształcony, pisujący wiersze, znawca i wielbiciel tańca. Jest autorem dzieła „Il libro dell’arte del danzare”. Wprowadza nowe tańce w ścisłym powiązaniu z muzyką, opisuje podskoki oraz skoki proste i obrotowe. Wymaga w ruchach ładnej, zrównoważonej postawy, godności i elegancji, wyrazistości całego ciała.

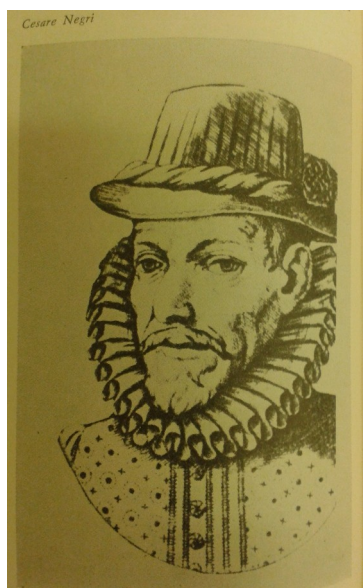
Książki o tematyce muzycznej i tanecznej (śpiewniki, motety, tańce) wydawał m.in. od 1528 r. w Paryżu Francuz Pierre Attaignant – wykorzystał czcionki nutowe, a wcześniej pierwsze tabulatury drukowane były przez Petrucciego w Wenecji we Włoszech.

W XVI w. działali we Włoszech dwaj wspaniali choreografowie : Cesare Negri z Mediolanu i Fabrizio Caroso z Sermonety.

Fabrizio Caroso da Sermoneta (ur. ok. 1530 r.) wydał w 1600 r. pracę „Nobilita di dame” gdzie przedstawia zasady tańca oraz opisuje wiele różnych baletti. Coroso wymienia wiele tańczonych ówczesnie pas : reverance, battement tendu, battement frappe, pas de bourree, coupe, jete, assemble, glissade, releve, balance, entrechatsquatre, six, huit, cabriole brisee, tours en dedans, saut renverse, tour en l’air co wymagało od tancerzy dobrego przygotowania baletowego i kondycji, aby wykonać to wszystko w ciężkim dworskim stroju, w kryzysie i ze szpadą u boku.

Cesare Negri (ur. 1546) – wybitny choreograf i kompozytor, w 1604 wydał traktat pt. „Nuove incenzione di balli” gdzie opisał swoją metodę, nowe pas, a nawet piruety en dehors i en dedans. Zaczął zwracać uwagę na rozwartość (nogi skierowane na zewnątrz), żąda płynności ruchu i dokładności wykonania elementów tańca. Uważa taniec za sztukę powołaną do przekazywania stanów duszy.

Polska również czerpała wzory, szczególnie z kultury włoskiej, jednak następowało to powoli i właściwie rozwój sztuki teatralnej, operowej i tanecznej datuje się od roku 1632, gdy na tron polski wstąpił Władysław IV. Wcześniej, w czasach Zygmunta II Augusta (1548-1572), przejawem początków sztuki teatralnej i widowisk były tzw. maskary, zabawy- widowiska wzorowane na włoskich „maschere” i organizowane przeważnie na Rynku Krakowskim. Uczestniczyli w nich magnaci jadący na wozach, przebrani w stroje odpowiadające treści widowiska, najczęściej epizodu z mitologii. Role kobiece wykonywali młodzi chłopcy (kobiety nie mogły brać udziału w maskarach). Następca Zygmunta II Augusta, Zygmunt III Waza również organizował z wielkim przepychem maskary na zamku wawelskim.

19

20

Przygotowane na podstawie książek :

1. „Dzieje baletu” Tacjana Wysocka
2. „ Krótki zarys historii tańca i baletu” Irena Turska

Ilustracje :

1. Francesco Pesellino *Triumfy Miłości, Czystości i Śmierci* Gardner Museum, Boston ok.1450
2. Zanobi di Benedetto di Caroccio degli Stozzi „Triomfo della Fama” 1440-1445 Pinakoteka

Bolonia

3. Iluminowany manuskrypt Francesco Petrarca „[Triumph](#)” XVI w.
4. Krok tańca renesansowego szczegół z frontu kufra z XV w. „Ślub Antiocha i Stratoniki”
5. *Grupa tancerzy na miniaturze z Biblii Borso d'Este (1455-61)*
- 6 - 10. za Jan Rzymiski @teatrjestok Dni Komedii dell'Arte 2017
11. obraz za [krakow.travel](#)
12. obraz za [dziennikteatralny.pl](#)
- 13 – 15. obrazy za [encyklopediateatru.pl](#)
16. miedzioryt przedstawiający Ballet Comique de la Royne (1581 Paryż)
17. tancerze morris obraz za [oxfordshiremorris.org](#)
18. tancerze morris obraz za [pixabay](#)
19. Cranach „Młody Zygmunt II August”
20. Zygmunt III Waza w stroju koronacyjnym

You tube

Wawelskie balletto - Kraków tańcem malowany / Wawel Balletto - Krakow Painted with Dance

Kraków tańcem malowany - Krakowskie maskary / Krakow Painted with Dance - Mascarons of Krakow

Kraków tańcem malowany - Wokół Wita Stwosza / Krakow Painted with Dance - All around Wit Stwosz

Kraków mamy na głowie / Happening Cracovia Danza: balet mieście